

חסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

חודש אלול

לשוב אל ה' בחודש אלול

ה' יעשה לנו משהו על החטאים שלנו? איך אני יודע שהוא רוצה שאחזור אליו? מאמר עמוק ויסודי על מצוות התשובה – לכבוד חודש אלול

בחודש אלול, חודש הרחמים והסליחות, אנו עוסקים כולנו במצוות התשובה. כאשר אנו מדברים על מצוות התשובה עלינו לברר מה מטרתה של מצווה זו. הרי אדם שחטא, בין אם עשה תשובה ובין אם לא, מחויב בכל המצוות, אם כן מה באה להוסיף מצוות התשובה?

ישוב ירחמנו

בחודש אלול בכלל וביום כיפור בפרט אנו שבים ומזכירים את י"ג מידות הרחמים. י"ג מידות אלו נאמרו למשה בהר סיני, כאשר הוא מבקש מה' שישלח לעם ישראל על החטא הנורא – חטא העגל. י"ג מידות הרחמים מייצגות את הפניה של ה' לעם ישראל כאשר הם עושים תשובה. בספר מיכה בתרי עשר, אנו פוגשים פעם נוספת את י"ג מידות הרחמים, אך בסגנון מעט שונה:

"מי אל כמוך נשא עון ועבר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא. ישוב ירחמנו יכבש עונותינו ותשליך במצלות ים כל חטאותם. תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם"

באחת מי"ג מידות המוזכרים בספר מיכה, אנו מתארים שה' ישוב ירחמנו. כדי להבין מדוע ה' צריך לשוב ולרחם עלינו, נשים לב שאפשר לחלק את תהליך המחילה לשני חלקים. בחלק הראשון הקב"ה מוותר על העונש אותו הוא תכנן לתת. בחטא העגל עם ישראל חטא וה' רצה להשמיד אותם, לבקשת משה – בשלב הראשון של המחילה – הוא מוותר על עונש זה.

בשלב זה אנו מבינים שה' לא יעניש אותנו על מה שעשינו, אך עדיין אין ביננו מספיק אמון כדי שה' ישוב ויצווה אותנו על התורה והמצוות. הדבר דומה למפקד שנכשל במשימה צבאית חשובה, התגובה הבסיסית של הממונים עליו תהיה להעבירו מתפקידו.

כדי שהממונים עליו יתנו בו שוב את האמון שהוא יכול לעמוד במשימה, צריך שיתרחש איזשהו נס. את הנס הזה מתאר מיכה ב"ג מידות רחמים – ישוב ירחמנו – ה' ירחם עלינו שוב ויתן בנו את האמון שאנו יכולים לקיים את התורה והמצוות.

כפי שנכתב, י"ג מידות הרחמים נאמרו למשה בסיני לאחר חטא העגל, אמנם ה' כבר סלח על החטא ואינו מתכוון להעניש אותנו, אך אנו צריכים רחמים מחודשים כדי שה' ייתן לנו את הלוחות השניים ויגיד לנו שוב שהוא מצווה אותנו על התורה והמצוות. את הלוחות השניים קיבלנו ביום הכיפורים, היום בו ה' מרחם עלינו וסולח לכל עוונותינו.

כמים הפנים לפנים

כעת אנו יכולים לשוב ולעסוק במצוות התשובה, בה אנו מתחרטים על העבר ומקבלים על העתיד, שלא נשוב עוד למרוד במצוות המלך חס ושלום.

כפי שנכתב ה' מוכן לשוב ולרחם עלינו, הוא נותן בנו שוב אמון שנצליח לעבוד אותו, למרות שאכזבנו בפעם שעברה. הבנה זו מייצרת אצלנו תגובה, האמון הרב שאנו מרגישים מצד ה', מביך אותנו וגורם לנו גם להתחרט על העבר וגם לקבל על העתיד – שלא לפרוק מעלינו עול מצוות. כאשר איננו שבים בתשובה על ידי חרטה וקבלה על העתיד, אנו מקבלים את המצוות כמובן מאליו, ואיננו שמים לב לאמון הרב שה' נותן בנו.

לפי הסבר זה, מצוות התשובה אינה אלא התגובה הנכונה לכך שה' מוכן לסלוח לנו ולתת בנו שוב אמון שאנו באמת יכולים לעבוד אותו.

תשובה פנימית – שה' יהיה נוכח

עד כאן תיארנו את החלק ההלכתי, נגלה דאורייתא, של מצוות התשובה – חרטה על העבר וקבלה על העתיד – אך למצוות התשובה ישנם חלקים פנימיים יותר. כאשר האדם עובר על חטא מסוים, ישנה מחשבה או תחושה פנימית, המניעה את מעשה החטא. באופן כללי האדם מרגיש בצורה מאוד חדה את המציאות של העולם הזה, אך אינו מרגיש מספיק חזק את הנוכחות של ה'. תחושה זו מדרדרת את האדם באופן טבעי לעבר העוונות והחטאים.

החלק הפנימי של מצוות התשובה, בא לתקן את התחושה הזו. אנו עושים תשובה על כך שאנו מרגישים את ה' רחוק, ואנו מבקשים ומתחננים לפניו שירחם עלינו, כך שנרגיש אותו קרוב.

אנו שבים מהתודעה לפיה ה' רחוק מאיתנו ושבים אל התודעה בה ה' קרוב ונוכח ומתייחס אלינו. העבודה שלנו בחלק זה של מצוות התשובה היא להתבונן בכך שה' הוא מקור החיים והטוב, ואילו הניתוק מה' הוא המקור לרע שאין לו כל חיות וקיום.

לחזור להיות חלק מה'

עד כאן הסברנו שהאדם הרגיש שהתורה לא מספיק מחיה אותו וכעת הוא רוצה להרגיש שהחיות שלו מגיעה מהתורה ומה'. אך תשובה זו נקראת עדיין תשובה תתאה, תשובה על תחושת הריחוק מה'.

אך ישנה גם תשובה עילאה, תשובה פנימית עוד יותר. תשובה זו אינה באה לשנות אצל האדם איזו תחושה או הבנה מסוימת, היא באה לשנות לאדם את כל הנחות היסוד שלו בייחס לבריאה שלו כנפרד.

כאשר ה' בורא את האדם הוא בורא אותו כעצמאי ונפרד, ממילא כך היא הנחת היסוד הבסיסית שלנו – אנו נפרדים מה'. אך ה' שבורא אותנו ומחיה אותנו כל רגע מחדש אינו רואה אותנו כיצורים העומדים מצד עצמם, אלא כהתפשטות של חיות שנובעת ממנו. תשובה עילאה אנו עושים על החוויה הכי קיומית שלנו כנפרדים, אנו שבים להסתכלות שהייתה לנו קודם שהנשמה נכנסה לגוף, אז הרגשנו לגמרי חלק מה'.

תשובה עילאה מתנה מה'

היכולת לעשות תשובה עילאה, להסתכל בעיניים של ה', נובעת אך ורק מכך שה' מספר לנו שכך הוא מסתכל עלינו. בלי הציפיה של ה' מאיתנו להסתכל על עצמנו כחלק ממנו, לא היה לנו כל יכולת לשנות את התחושה הכי בסיסית של האישיות שלנו.

כיוון שתשובה עילאה היא מתנה מה', האדם לא יוכל לעשות תשובה זו ללא הקדמת חרטה על העבר וקבלה על העתיד. ה' אומר לנו שהוא מצפה מאיתנו להתחרט על עוונותינו, ולקבל על עצמנו שלא נשוב עוד לחטוא. כל עוד לא עשינו זאת אנו מתעקשים להיות נפרדים מה', ועוונותינו מבדילים ביננו לבין ה' אלוקינו.

לאחר שעשינו תשובה על החטאים ואנו מקובלים ומרוצים לפני ה', ה' מצפה מאיתנו ומזמין אותנו לעשות תשובה עילאה כך שנשוב להרגיש חלק ממנו.

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

